

ऐन्द्रो अप्रतिरथः। इन्द्रः, ४ बृहस्पतिः, १२ अप्वा देवी, १३ मरुतो वा। त्रिष्टुप्, १३ अनुष्टुप्

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम्।

संक्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतं सेना अजयत्साकमिन्द्रः ॥ १०.१०३.०१

आशुः- वेगी। शिशानः- तीक्ष्णमतिः। वृषभः। न- इव। भीमः- भयङ्करः। घनाघनः- शत्रुहन्ता। चर्षणीनाम्- शत्रूणां मनुष्याणाम्। क्षोभणः- क्षोभयिता। संक्रन्दनः- शब्दायमानः। अनिमिषः- अनलस इति भावः। एकवीरः- असमवीर्यसम्पन्नः। इन्द्रः- परमेश्वरः। शतं सेनाः- प्रभूतशत्रुसेनाः। साकम्- युगपदेव। अजयत्- जितवान् ॥१॥

संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना।

तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधौ नर इषुहस्तेन वृष्णा ॥ १०.१०३.०२

युधः- हे योद्धारः। नरः- नेतारः। इषुहस्तेन- बाणहस्तेन। वृष्णा- वर्षकेण। संक्रन्दनेन- गर्जता। अनिमिषेण- अनलसेन। जिष्णुना- जयशीलेन। युत्कारेण- युद्धकारिणा। दुश्च्यवनेन- अविचाल्येन। धृष्णुना- शत्रुधर्षकेण। इन्द्रेण- ईशनाधिदैवतेन। तत्- शत्रुबलम्। जयत। सहध्वम् ॥२॥

स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी संस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन।

संसृष्टजित्सौमपा बाहुशर्ध्युग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ १०.१०३.०३

सः- असाविन्द्रः। इषुहस्तैः- बाणपाणिभिः। निषङ्गिभिः- खड्गपाणिभिः। गणेन- मरुद्गणेन। युधः- योद्धा। वशी- जितेन्द्रियः। इन्द्रः। संस्रष्टा- वृत्रमारकायुधसृष्टिकर्ता भवति। संसृष्टजित्- आयुधस्रष्टृणां शत्रूणां जेता भवति। सोमपाः- रसानुभवयुक्तः। बाहुशर्ध्य- भुजबलयुक्तः। उग्रधन्वा- उद्यतधन्वा। प्रतिहिताभिः- प्रेरितायुधैः। अस्ता- शत्रूणां नाशको भवति ॥३॥

बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्रा अपबाधमानः।

प्रभञ्जन्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथानाम् ॥ १०.१०३.०४

बृहस्पते- महत्पालक । रथेन । परि दीय- परितो गच्छ । रक्षोहा- स्वार्थघ्नः । अमित्रान्-
स्नेहभावरहितान् । अपबाधमानः- नाशयन् । सेनाः- वृत्रसेनाः । प्रमृणः- हिंसन् । मृण हिंसायाम् ।
प्रभञ्जन् । युधा- युद्धेन । जयन् । अस्माकम्- नः । स्थानाम्- लक्ष्यैकप्रापकरंहणप्रतीकानां
वाहनानाम् । रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः । अविता- रक्षिता । एधि- भव ॥४॥

बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः ।

अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित् ॥ १०.१०३.०५

बलविज्ञायः- बलेन ज्ञातः । बलाधिदेवता । स्थविरः- वृद्धः । प्रवीरः । सहस्वान्- सहनशीलः ।
वाजी- वेगी । वज गतौ । सहमानः- शत्रूणामभिभवशीलः । उग्रः- उद्गूर्णः । अभिवीरः- अभितो
वीरयुक्तः । अभिसत्वा- अभितो बलिभिर्युक्तः । सहोजाः- सहनशीलजः । गोवित्- चिद्रश्मिलम्भकः
सन् । जैत्रम्- जयशीलम् । रथम् । इन्द्र- हे ईशनाधिदैवत । आ तिष्ठ ॥५॥

गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा ।

इमं सजाता अनु वीरयध्वमिन्द्र सखायो अनु सं रभध्वम् ॥ १०.१०३.०६

गोत्रभिदम्- गिरिमेघोपलक्षितजडभेदकम् । गोविदम्- चिद्रश्मिलम्भकम् । वज्रबाहुम्-
आयुधपाणिम् । अज्म- युद्धेषु । जयन्तम्- जयशीलम् । ओजसा- बलेन । प्रमृणन्तम्-
शत्रुहिंसकम् । इमम्- एनम् । इन्द्रम्- ईशनाधिदैवतम् । अनु- अनुसृत्य । सजाताः- सहृदयाः ।
सखायः । वीरयध्वम् । सं रभध्वम् ॥६॥

अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदयो वीरः शतमन्युरिन्द्रः ।

दुश्च्यवनः पृतनाषाळयुध्योऽस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु ॥ १०.१०३.०७

गोत्राणि- अभ्राणि गिरीन् वा जडप्रतीकभूतानि । सहसा- शक्त्या । गाहमानः- प्रविशन् । अदयः-
निर्दयः । अनेन दुष्टेषु निर्दयता गुण इत्यवगम्यते । वीरः- वीर्यसम्पन्नः । शतमन्युः- प्रभूतक्रोधः
प्रभूतमननो वा । इन्द्रः- परमेश्वरः । अभि- अभिभवति । दुश्च्यवनः- अचाल्यः । पृतनाषाट्-

शत्रुसैन्याभिभविता । अयुध्यः- प्रहर्तुमशक्यः । युत्सु- युद्धेषु । अस्माकम्- नः । सेनाः । प्र-
प्रकर्षेण । अवतु- रक्षतु ॥७॥

इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः ।

देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥ १०.१०३.०८

इन्द्रः- ईशनाधिदेवता । आसाम्- सेनानाम् । नेता । बृहस्पतिः- मेधाधिदेवता । दक्षिणा-
सामर्थ्याधिदेवता । यज्ञः- सङ्गतिकरणदेवता । सोमः- रसाधिदेवता । पुरः- पुरतः । एतु- गच्छतु ।
अभिभञ्जतीनाम्- मर्दयन्तीनाम् । जयन्तीनाम् । देवसेनानाम् । अग्रम्- अग्रे । मरुतः-
प्राणाधिदेवताः । अभि यन्तु- अभिगच्छन्तु ॥८॥

इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुतां शर्ध उग्रम् ।

महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् ॥ १०.१०३.०९

वृष्णस्य- वर्षकस्य । इन्द्रस्य- ईशनाधिदेवतस्य । राज्ञः- रञ्जकस्य । वरुणस्य- ऋताधिदेवतस्य ।
आदित्यानाम्- अखण्डप्रकृतिजानाम् । मरुताम्- प्राणविशेषाणाम् । शर्धः- बलम् । उग्रम्-
उद्गूर्णम् । महामनसाम्- उदारमनसाम् । भुवनच्यवानाम्- भुवनकम्पयितृणाम् । जयताम्-
जयशीलानाम् । देवानाम् । घोषः- जयघोषः । उदस्थात्- उत्तिष्ठति ॥९॥

उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सर्वनां मामकानां मनांसि ।

उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः ॥ १०.१०३.१०

मघवन्- सम्पद्वन् । आयुधानि । उद्धर्षय- उत्कृष्टं हर्षय । सत्वनाम्- प्राणिनाम् । मामकानाम् ।
मनांसि- चित्तानि । उत्- हर्षय । वृत्रहन्- आवरणनाशक । वाजिनाम्- तुरगोपलक्षितप्राणानाम् ।
वाजिनानि- गतीः । उद्धर्षय । जयताम्- जयशीलानाम् । रथानाम्- वीरवाहनानाम् । घोषाः । उत्-
यन्तु ॥१०॥

अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु ।

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्माँ उ देवा अवता हवेषु ॥ १०.१०३.११

समृतेषु- गतिमत्सु । ध्वजेषु सत्सु । इन्द्रः- ईशनाधिदेवता । अस्माकम्- नो भवतु । अस्माकम्-
नः । याः- ये । इषवः- बाणाः । ताः- ते । जयन्तु । अस्माकम्- नः । वीराः । उत्तरे- उपरि ।
भवन्तु- सन्तु । देवाः । हवेषु- आह्वानेषु । अस्मान्- नः । उ- एव । अवत- रक्षत ॥११॥

अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्ये परेहि ।

अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥ १०.१०३.१२

अप्ये- निऋते । अमीषाम्- तेषां शत्रूणाम् । चित्तम्- मनः । प्रतिलोभयन्ती- मोहयन्ती । अङ्गानि ।
गृहाण- स्वीकुरु । परेहि- परागच्छ । अभि प्रेहि- अभिगच्छ । हृत्सु- हृदयेषु । शोकैः । निर्दह-
भस्मीकुरु । मित्राः- स्नेहरहिताः । अन्धेन तमसा । सचन्ताम्- सङ्गच्छन्ताम् ॥१२॥

प्रेता जयता नर इन्द्रो वः शर्म यच्छतु ।

उग्रा वः सन्तु बाहवोऽनाधृष्या यथासथ ॥ १०.१०३.१३

नरः- हे नेतारः । प्रेत- प्रगच्छत । जयत । इन्द्रः- ईशनाधिदेवता । वः- युष्माकम् । शर्म- क्षेमम् ।
यच्छतु- ददातु । अनाधृष्याः- अनभिभाव्याः । यथा । असथ- भविष्यथ । तथा । वः- युष्माकम् ।
बाहवः । उग्राः- वीर्यसम्पन्नाः । सन्तु- भवन्तु ॥१३॥